

5.

Luulen, että vanhatyypiselle sosiologialle jää silti paljonkin sijaa ja tehtävää, ei ainoastaan erilaisten lakien ja sääntöjen, vaan myös niiden huomioonottamisen suhteellisen pysyvän vaihtelun tutkimisessa. Otan yhden esimerkin. Mitä tapahtuu 'uimisellemme' kun vanhenemme. Vanhenemisen tiedotustutkijat hoi, teille on sosiaalinen tilaus!

Perinteinen teoria sanoo, että vanhetessaan ihminen "irtautuu vuorovaikutuksesta". Pietilän instanssit menettävät merkitystään. Vain se otetaan huomioon, että jos tänään kävelen Pirkan Herkkuun, saan eläkevitosellani viisi karjalanpiirakkaa. Ikä ja irtautuminen vuorovaikutuksesta, kirjoittanut Faina Jyrkilä.

Uusi teoria puhuu "gero-transkendenssistä" (Lars Tornstamin sanahirviö). Eläminen kevenee kun *ei tarvitse* ottaa huomioon niitä näitä "tuhansia instansseja ja niiden tuhansin siirroin pelattavia pelejä" (K. Pietilä), vaan voi liukua yli joihinkin olennaisempiin lainalaisuuksiin.

Ehkä (post)modernissa yhteiskunnassa kaikki ihmiset ovat vanhoja.

6.

Oliko lehdessä tänään muuten mitään?

21.10.91

JUSSI VÄHÄMÄKI

Kommentti Kauko Pietilän artikkeliin "Yhteisöjen jälkeen yhteiskunta"

■ Pietilän mukaan sosiologia ei voi olla asenne, sen on oltava tutkimusta, tai: sen asenne on tutkimus, ihmisten asemien ja keskinäisten suhteiden tutkiminen avoimin silmin: "on selvitettävä millaista myöhäismoderni oleminen on". Hän siis yrittää pelastaa jo kuolleeksi julistamansa tieteen riisumalla sen asenteista: perinteisen sosiologian huolesta kaikkien tapojen ja yhteisöllisten siteiden katoamisen edessä ja kulttuuritutkimuksen innosta samojen tapojen ja siteiden katoamisen edessä. Kaiken lisäksi hän yrittää riisua sosiologian moraalifilosofisesta asenteesta, sillä tällä asenteella "ei ole tarjota sosiologisessa mielessä yhtään mitään". Mutta eikö tämä moraalifilosofinen asenne ollut juuri se syy, joka teki, loppujen lopuksi, sosiologiasta jotakin muuta kuin poliittisen taloustieteen kritiikkiä — sama seikka erottaa tai tulee erottamaan sen kenties myös kulttuuritutkimuksesta?

Olisiko mahdollista ajatella, että Pietilän halu tarkastella yhteiskuntaa "avoimin silmin" on myös asenne ja, että tätäkin asennetta olisi tarkasteltava "avoimin silmin." Toisin sanoen, voitaisiinko ajatella, että sen halu kuvata inhimillisen olemisen rakenne, halu antaa olemiselle objektin luonne on erityinen asenne. Tässä mielessä siinä on havaittavissa hänen kritikoimansa asenteen *toisto*. Kyseinen toisto täytyisi kenties ajatella siinä kontekstissa, jonka "Vanhin saksalaisen idealismin systeemiprogrammi" sille antaa, toisin sanoen metafysiikan etiikkaan ja lopulta siis sosiologiaan kaatumisen kontekstissa (sallittakoon tämä hetkellinen filosofointi), ja juuri tämä kaatuminen on meille kaikkein vaikeimmin ajateltavissa. Se ei ole merkinnyt metafysiikan ohittamista tai ylittämistä ja maailman positiivista kuvaamista, vaan metafysiikan äärimmäisen *negatiivisen perustan* paljastumista itse etiikassa ja sosiologiassa, siis ihmisen maailmassa olemisen tavassa. Se mitä sosiologisessa kulttuuritutkimuksessa yritetään ajatella "symbolisena", "intersemioottisena" tai "kirjoituksena" on yksinkertaisesti metafysiikan tai, kuten tässä yhteydessä pitäisi sanoa, "onto-teo-logisen" ajattelun toistoa. Tämän nihilistisen horisontin (jota sosiologia ei voi paeta) havaitseminen, sen näkeminen rajaksi ja sen *ymmärtäminen*, sisältyy kenties "avointen silmien" asenteen muuttumiseen asenteeksi. Ja mikäli olemme tilanteessa, jossa tämä raja alkaa ilmaantua, niin silloin kysymys kuuluisikin: minkälaista sosiologia voisi olla kun tämä avointen silmien ja *yhteiskunnan kuvaamisen* asenne paljastuu asenteeksi?

Onko sosiologian tehtävä "asenteen" hävittäminen, sen osoittaminen vain asenteeksi, ja kuuluuko se tässä mielessä *jäännöksettä* "kriittisiin ihmistieteisiin", vai voidaanko Pietilän kritikoimaa moraalifilosofista asennetta pitää nimenomaan sosiologialle ominaisena, sosiologian osana? Kaikkien asenteiden hävittäminen, ennakkoluulojen riisuminen, ylipäätään inhimilliseen olemiseen kuuluvien ylittämättömien "jäännösten" osoittaminen torjunnoiksi, "defensseiksi", ja niiden hävittäminen "illuusioidina" on tietenkin suuri ihmistieteellinen projekti, joka kulminoituu monissa terapeuttisissa psykoanalyysin tulkinnoissa ja erilaisissa (post)moderneissa subjektikritiikeissä. Olisiko vihdoin tullut siis aika sanoa jotain myönteistä sosiologisesta asenteesta, siitä huolesta, joka sosiologialle ennen syntymäänsä kuolleena tieteenä oli ominaista; vieläkin enemmän: olisiko tullut aika sanoa jotain myönteistä myös subjektista edellä mainitun kaltaisena "jäännöksenä"?

Minusta näyttää siltä, että Pietilän vaatimukselle tarkastella yhteiskuntaa avoimin silmin on vielä oleellista mahdollisuus sosiologialle ominaisen asenteen (joka, se myönnettäköön, on ainakin tällä hetkellä oleellisesti konservatiivinen), hävittämiseen illuusiona tai torjuntana, ellei peräti ideologiana. Väitän kuitenkin, että viime vuosien keskustelu "myöhäismodernista" on yrittänyt osoittaa juuri tämän halun kuvata yhteiskuntaa avoimin silmin myös asenteeksi. Asenteena se on kenties mahtavampi kuin yksikään toinen asenne, kenties se on jopa ainut "tosi" asenne, mutta silti myös se on jollain tavoin kuihtumassa, ja tämän kuihtumisen rinnalla myös muut katoavat asenteet saattavat jälleen saada sijansa. Inhimillisestä olemisesta on kenties mahdotonta antaa kuvausta, koska sillä ei ole objektiluonnetta (ei edes tavara-luonnetta). Tämä merkitsee myös sitä, että inhimillinen oleminen ei ole redusoitavissa merkkien väliseksi suhteeksi. Kyse on "myöhäismodernin" kritiikin olennaisesta väitteestä, yhteiskunnan läpinäkyvyyden kritiikistä, ja vaikka "sosiologista ilmapiiriä Suomessa leimaa enemmän

kuin mikään muu keskustelu myöhäismodernista ja siihen väljästi liittyvä kulttuuritutkimus", kuten Alapuro sanoo, niin juuri tästä väitteestä suomalainen "myöhäismoderni" ei puolestaan ole keskustellut. Se ei ole keskustellut siitä oleellisesta muutoksesta tai erosta, joka nousee esiin kun ihmistieteiden halu osoittaa asenteet asenteiksi paljastuu vain asenteeksi muiden joukossa. Esimerkiksi kulttuuritutkimukselle on luonteenomaista halu "sosio-logisen asenteen" hävittämiseen juuri illuusiona, sen redusoinen pelkäksi tulkinnaksi. Näin se on yrittänyt viedä loppuun ihmistieteellisen yrityksen inhimillisen olemisen kuvaamisesta hajottamalla sosiologisen asenteen ("sosiaalinen on kuollut") erilaisiksi "sosiologioiksi", kommunikaatiivisten tilanteiden analyyseiksi, lingvistisiksi peleiksi, strukturalistisesta antropologiasta lainatuiksi kikoiksi (ylipäättään yksioikoisesti hajottamalla kaiken "tapahtumallisuuteen"), eikä se suostu ajattelemaan sitä eroa, joka konstituoii "myöhäismodernin olemisen" juuri *erona* tähän asenteeseen.

Itse asiassa voisimme sanoa, että sosiologialle ominainen *moraalifilosofinen* asenne, sen huoli kaiken pysyvän, kaikkien "jäännösten", "illuusioiden" ja "lumon" katoamisesta on nykyään levinnyt laajalle ja saa ilmauksensa mm. huolena koko luonnosta eikä vain huolena "toisesta luonnosta" (tavasta), kuten aiemmin. Tähän "huoleen" sisältyy ajatus ihmisen näkökulman ja ihmistieteiden näkökulman rajallisuudesta — ihminen ei ole yksin maailmassa. Tässä yksinkertainen syy siihen miksi sosiologia "yleisenä yhteiskuntatieteenä" voi olla elinkelpoinen vielä silloinkin kuin kriittisten ihmistieteiden, niiden rajattoman ja jäännöksettömän kommunikaation, niiden "terapeuttisen psykoanalyysin" ja niiden taivasten valtakunnan, todellisen *Angelopolin* aika on ohi. Sosiologian moraalifilosofiseen asenteeseen sisältyy ajatus sosiologiasta *maallisenä* tieteenä ja se avautuu asenteessaan maata kohden tieteen horisonttina ja rajana. Maa ja maallisuus on sosiologian valtakunta, ja sinne se jäi jo ennen syntymäänsä toisin kuin kriittiset ihmistieteet ja kulttuuritieteet erinomaisine metodeineen.

Tuomas Akvinolaisen mukaan ennen kastamistaan kuolleita lapsia ei voida rangaista helvetin tulella, vaan ainoastaan eväämällä heiltä näky Jumalasta. He eivät kärsi tuskaa, koska heillä ei ole kokemusta yliluonnollisesta, toisin kuin meillä kastetuilla, jotka saamme tuon tiedon kasteessa. He eivät tiedä jäävänsä paitsi suurinta hyvää, tai jos tietäisivät niin eivät kykenisi kärsimään siitä, kuten ihminen ei kykene kärsimään siitä, että ei osaa lentää. Jumalan näyn menettäminen kaikkein suurimpana rangaistuksena jättää kaiken muun varjoonsa, ja kastamatta kuolleet jäävät elämään eräänlaiseen luonnolliseen iloon: peruuttamattomasti kuolleina he asuvat ilman tuskaa Jumalan jättäessä heidät sellaisenaan olemiseensa. Viimeisen tuomion jälkeen nämä kastamattomat, joita ei voida pelastaa eikä rangaista jäävät elämään maan päälle, luonnolliseen ja maalliseen iloonsa. He jäävät elämään elämää, jota ei voida nimittää muuten kuin yksinkertaisesti inhimilliseksi.

Sosiologia onkin kenties inhimillinen tiede edellä luonnostellussa merkityksessä, ei ihmistiede eikä kulttuuritiede. Siksi ajatus sosiologiasta jo kuolleena, siis teologisen tehtävänsä täyttäneenä tieteenä on tosi, ja sosiologina olen siitä vain iloinen.